

SROI sport en bewegen 2022

Wat is het maatschappelijk rendement van sport en bewegen?

SROI sport en bewegen 2022

Wat is het maatschappelijk rendement van sport en bewegen?

Auteur(s):

Radboud Koning
Enno Gerdes
Peter van Eldert
Paul Hover

In opdracht van:

Kenniscentrum Sport & Bewegen

Plaats, datum:

Rotterdam, 20 mei 2022

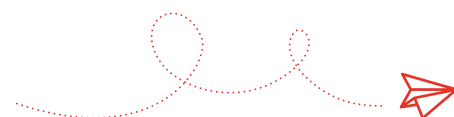
Status:

Definitief

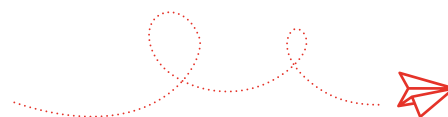
Rebel Economics & Policy bv

Wijnhaven 23
3011 WH Rotterdam
Nederland
+31 10 275 59 95

info@rebelgroup.com
www.rebelgroup.com

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Sport en bewegen in politiek en beleid	4
1.2 Doel van deze studie	4
1.3 Uitgangspunten en afbakening SROI	5
1.4 Leeswijzer	5
2. Kosten	6
2.1 Overzicht van kosten in SROI	6
2.2 Toelichting per kostenpost	7
3. Opbrengsten	11
3.1 Overzicht van opbouw opbrengsten in SROI	11
3.2 Voldoen aan de beweegrichtlijnen	11
3.3 Sociaaleconomische waarde	12
3.4 Waarde van bewegen onder de beweegrichtlijnen	13
3.5 Opbrengsten van vrijwilligerswerk	14
3.6 Sociale effecten nog onderbelicht	14
4. SROI	15
4.1 SROI per gemeente in Nederland	16
4.2 Kosten en opbrengsten per stakeholder	16
5. Vergelijking SROI-studies	17
5.1 Nederlandse SROI sport en bewegen 2019	17
5.2 Engelse en Belgische SROI's sport en bewegen	18
5.3 Economische waardering van sport (UEFA model)	18
6. Discussie	20
6.1 Thema 1: economische waardering van sociale effecten	20
6.2 Thema 2: waarde van vrijwilligerswerk	21
6.3 Thema 3: kosten van fietsen en wandelen	21
6.4 Thema 4: causaliteit tussen kosten en opbrengsten	22
Bijlage 1: geraadpleegde personen	28
Bijlage 2: keuzes toerekening gemeenten	29

1. Inleiding

1.1 Sport en bewegen in politiek en beleid

Het maatschappelijke belang van sport en bewegen staat zelden ter discussie. Menig wetenschapper en deskundige pleit voor meer beleidsaandacht voor sport en bewegen. Bewegen draagt bij aan een goede gezondheid, geluk en een prettiger leven. De ambitie in het Nationaal Preventieakkoord luidt dat 75% van de Nederlanders in 2040 voldoet aan de beweegrichtlijnen. Momenteel ligt dat nog op zo'n 50%. Experts betwijfelen de haalbaarheid van deze doelstelling met het huidige beleid. Ze spreken zelfs over "beweegarmoede" als groeiend maatschappelijk probleem.¹

De pleidooien vanuit de sector om sport en bewegen hoger op de politieke agenda te zetten, krijgen vooralsnog weinig tractie in Den Haag. Sport en bewegen bleef een onderbelicht thema in het coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst'. Naar aanleiding van de coronacrisis nam de Tweede Kamer unaniem een motie² aan om te onderzoeken of sport op de lijst van essentiële sectoren kan komen. En ook heeft een petitie³ om sport als essentieel te beschouwen ruim 300.000 ondertekenaars gekregen. Maar het kabinet wil hier geen toezeggingen over doen.⁴

Sport en bewegen is autonoom gemeentelijk beleid. Met de decentralisatiegolf hebben gemeenten niet alleen veel taken in het sociaal domein erbij gekregen, maar ook een bezuinigingstaak. De bestemming van de gemeentelijke begroting ligt grotendeels vast. Wanneer bezuinigd moet worden, gaat de blik snel richting beleidsterreinen waar gemeenten geen wettelijk vastgelegde taak hebben, zoals de openbare ruimte, armoedebestrijding en sport en bewegen. Mede daarom pleit de NLsportraad ervoor om sport een publieke voorziening te maken en de verantwoordelijkheid van Rijk, provincies en gemeenten vast te leggen in een sportwet.⁵

1.2 Doel van deze studie

Om het publieke debat over dit onderwerp te ondersteunen is het goed om te weten dat investeren in sport en bewegen loont. De Social Return On Investment (SROI) maakt dat inzichtelijk. De SROI geeft op het niveau van de gehele maatschappij weer hoeveel geïnvesteerd wordt in en geprofiteerd wordt van sport en bewegen. Het biedt de belastingbetaler een verantwoording van de bestede middelen, politici en bestuurders de overtuiging dat investeren in sport en bewegen kan lonen, en de bevolking en het bedrijfsleven de bevestiging dat ze hun geld op een zinvolle manier besteden.

In 2019 hebben Rebel en het Mulier Instituut de SROI van sport en bewegen voor het eerst berekend.⁶ Het huidige onderzoek is een actualisatie daarvan. Er zijn nieuwere data gebruikt en de methodiek is aangescherpt. We berekenen de SROI wederom voor heel Nederland én voor alle gemeenten. Naast dit rapport is er op de website van Kenniscentrum Sport & Bewegen een infographic beschikbaar met een samenvatting van de uitkomsten.

¹ Zie bijv. <https://www.sportenstrategie.nl/overheid/beweegarmoede-is-vooral-binnen-de-sportparochie-in-het-vizier/>

² <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021Z24086&did=2021D51147>

³ <https://nocnsf.nl/nieuws/2022/01/massale-steun-voor-petitie-om-sportlocaties-te-openen>

⁴ Kamerbrief: Motie sport als essentiële sector, 20 januari 2022

⁵ <https://www.nederlandse-sportraad.nl/actueel/nieuws/2021/11/25/nlspportraad-wijst-op-essentie-van-sportwet>

⁶ De Social Return On Investment (SROI) van sport en bewegen (Rebel & Mulier Instituut, 2019).

1.3 Uitgangspunten en afbakening SROI

De SROI is een “foto” van de kosten en opbrengsten in enig jaar. We streven ernaar te werken met zo recent mogelijke gegevens. Het jaar 2020 vormt in dit onderzoek de basis. We houden de gemeentelijke indeling van dat jaar aan en benutten zoveel mogelijk de databestanden van dat jaar. Waar dit laatste niet mogelijk is, gebruiken we data uit de meest recente jaren vóór 2020.

Uiteraard is 2020 een bijzonder jaar geweest, vanwege de opkomst van COVID-19 en gevolgen die dat voor de sport- en beweegsector heeft gehad. Het is mogelijk dat gegevens in 2020 daardoor zijn beïnvloed en geen representatief beeld voor andere jaren schetsen. In dit rapport benoemen we telkens op welke wijze COVID-19 gegevens beïnvloed kan hebben. Als een correctie evident is voeren we die door (zoals: het excluseren van de kosten voor steunmaatregelen bij de overheidsuitgaven). Maar in andere gevallen niet, omdat dan aannames nodig zouden zijn en we die niet altijd goed kunnen doen (zoals: een schatting van de bedrijfsomzet van fitness in 2020 zonder invloed van COVID-19).

Net als in de eerdere SROI-studie is een afbakening nodig van de thema’s die wel en niet in de SROI terugkomen. Centraal in alles staat: sport en bewegen. Dat vullen we in praktische zin in door de beweegrichtlijnen als een centrale schakel in het model te gebruiken: de opbrengsten van sport en bewegen worden afgemeten aan de hoeveelheid mensen die aan de beweegrichtlijnen voldoen – uitgezonderd de opbrengsten van vrijwilligerswerk, dat wordt anders gewaardeerd –, en alleen de kosten die hier direct aan bijdragen horen in de SROI. Dat houdt in dat we de volgende onderdelen buiten beschouwing laten:

- Kosten en opbrengsten van topsport en topsportevenementen
- Kosten en opbrengsten van passieve sportdeelname (volgen van sport, live of via media)
- Kosten en opbrengsten die (te) indirect met sport en bewegen te maken hebben, zoals kosten voor vervoer of opbrengsten van verduurzaamde accommodaties

Net als in de vorige SROI-studie nemen we geen kosten van provincies (en recreatieschappen) mee in het onderzoek. In 2018 en 2019 heeft de NLsportraad een kennismakingsronde langs alle provincies gehouden en hier uitgebreid verslag van gedaan.⁷ Daarin staan de budgetten voor sport, die sterk verschillen per provincie. Het algemene beeld is dat er vooral kosten voor topsport worden gemaakt en maar beperkt voor breedtesport. We hebben voor deze update van de SROI contact gezocht met enkele provincies, maar dat heeft niet geleid tot een goed onderbouwde schatting van welk aandeel naar topsport en welk aandeel naar breedtesport gaat. Omdat de provinciale kosten op het totaal van de SROI erg klein zijn, kiezen we ervoor dit helemaal buiten beschouwing te laten.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een omschrijving van de berekende kosten en hoofdstuk 3 van de opbrengsten. In hoofdstuk 4 volgt de verhouding tussen beide, ofwel: de SROI. De geraadpleegde deskundigen en gemeenten staan in bijlage 1 en de aannames voor de toerekening van kosten en opbrengsten aan gemeenten in bijlage 2. In hoofdstuk 5 verklaren we de belangrijkste verschillen met de vorige SROI-studie en andere (internationale) SROI-studies. Hoofdstuk 6 bevat een verdieping op de SROI, bedoeld voor discussie en nader onderzoek.

⁷ Verkenning rol provincies in de sport (NLsportraad, 2018/2019).

2. Kosten

2.1 Overzicht van kosten in SROI

In de volgende tabel laten we het type (maatschappelijke) kosten en de omvang in 2020 zien die we in het SROI-model meenemen. Ook benoemen we per kostensoort de geraadpleegde bronnen.

Tabel 2.1: opbouw kosten sport en bewegen

Kostenpost	Bedrag	Bronnen
Publieke kosten (bekostiging via belastingen)		
Bijdrage ministerie van VWS	€287 mln.	www.rijksfinancien.nl jaarverslag 2020, Monitor financiële stromen in de breedtesport 2020, Tussenevaluatie BOSA en SPUK SPORT 2021 (RVO, 2021)
Bewegingsonderwijs (bijdrage OCW)	€305 mln.	www.duo.nl (2020) i.c.m. andere openbare bronnen
Sportuitgaven gemeenten	€1.505 mln.	CBS Iv3 data 2020 (incidenteel 2019)
Overige kosten gemeenten	€376 mln.	Schatting o.b.v. uitvraag
Private kosten (bekostiging rechtstreeks)		
Verenigingen en sportbonden	€1.084 mln.	NOC*NSF jaarrekening 2020, Monitor Financiële stromen in de breedtesport 2020, CBS Statline 2020
Zwembaden	€202 mln.	POS 2019 en CBS Statline 2020, bewerking Mulier Instituut
Commerciële sportaanbieders	€2.247 mln.	POS 2019 en CBS Statline 2020, bewerking Mulier Instituut
Sportbenodigdheden	€918 mln.	Consumentenuitgaven aan sport 2016 (Mulier Instituut, 2016)
Overig		
Vrijwilligerswerk	€2.643 mln.	www.sportenbewegenincijfers.nl (2020) i.c.m. andere openbare bronnen
Totale kosten	€9.569 mln.	

2.2 Toelichting per kostenpost

Algemeen

Tussen partijen in het sportstelsel gaan er verschillende financiële stromen over een weer. Wat voor de ene partij een kostenpost is, is voor de andere een opbrengstenpost. Dat levert een complexe puzzel op, omdat diverse correcties in de financiële data nodig zijn. Als we daar niet voor zouden corrigeren, zouden onterecht bepaalde kosten wegvallen in de SROI. Het gaat om de volgende stromen:

- Subsidies en bijdragen van het Rijk (BOSA, SPUK, buurtsportcoaches e.d.) nemen we niet mee als opbrengst bij sportaanbieders en gemeenten.
- Subsidies en bijdragen van gemeenten aan sportaanbieders nemen we niet mee als opbrengst bij sportaanbieders.
- Contributieafdracht van sportaanbieders aan sportbonden nemen we niet mee als opbrengst bij sportbonden.
- Huurkosten van sportaanbieders voor accommodaties (incl. gymzalen) nemen we niet mee als opbrengst bij gemeenten.

Bij het bepalen van de kosten van sportaanbieders (verenigingen, zwembaden, commercieel) kijken we naar gerealiseerde omzet. Die omzet is namelijk afkomstig uit de portemonnee van sporters, en vormt de dekking van de kosten die een sportaanbieder maakt.

Bijdrage ministerie van VWS

Onderdeel XVI van de Rijksbegroting gaat over het ministerie van VWS. Artikel 4.6 gaat specifiek over sport en bewegen. Dit begrotingsartikel is opgedeeld in vier hoofdstukken. De kosten in hoofdstuk 1 rekenen we mee, zijnde €1,5 mln. subsidies voor passend sport- en beweegaanbod. Hoofdstuk 2 gaat over topsport en valt buiten scope. Op hoofdstuk 3 zijn in 2020 geen kosten geboekt.

Hoofdstuk 4 vraagt om meer verdieping en toelichting:

- Uitgaven steunmaatregelen COVID-19 nemen we niet mee, zoals al toegelicht in hoofdstuk 1. Dit zijn de TVS – voor gemeenten en voor particulieren –, de TASO, en een verhoging van het borgstellingskrediet van Stichting Waarborgfonds Sport.
- Uitgaven aan topsport vallen buiten scope van de SROI.
- Subsidies onder de noemer ‘kennis en innovatie’ (zoals de bijdragen aan kennisorganisaties) houden we ook buiten de SROI. Hiervan achten we de link met sport en bewegen te indirect.
- Uitgaven SPUK en BOSA nemen we mee in de SROI.⁸ Voor de SPUK baseren we ons op het gerealiseerde bedrag van €133,8 mln. in 2020, zoals volgt uit de Tussenevaluatie BOSA en SPUK SPORT 2021 (RVO, 2021). Voor de BOSA zijn er geen realisatiecijfers gepresenteerd en nemen we de besteding van €56,8 mln., afkomstig van www.rijksfinancien.nl.

⁸ Deze subsidies zijn in 2019 ontstaan in reactie op de verruiming van de btw-sportvrijstelling. Dat leidde voor het Rijk tot een extra opbrengst van €241 mln. en voor sportorganisaties en gemeenten voor een extra kostenpost van identieke omvang. Sportorganisaties en gemeenten kunnen hierdoor dus volledig gecompenseerd worden voor het financiële nadeel dat ze ondervinden. Het valt te beargumenteren dat de introductie van de BOSA en SPUK slechts een andere wijze van verdeling van middelen tussen Rijk en lokale partijen is, zonder dat ook echt meer geld in sport en bewegen wordt geïnvesteerd. Dat zou ervoor pleiten om de subsidies niet mee te rekenen. Uit conservatief oogpunt doen we dit echter wel. Het is namelijk niet goed na te gaan hoe sportorganisaties en gemeenten dit kostennadeel in de boeken hebben verwerkt.

- Uitgaven gemeenten ter ondersteuning en uitvoering van lokale sportakkoorden maken deel uit van de berekening. Het gaat om een gerealiseerd bedrag van €12,3 mln. in 2020. In het kader van de deelthema's binnen het Nationaal Sportakkoord zijn er subsidies verstrekt van €68 mln., waarvan we €20,5 mln. bij de SROI meetellen. Volgens de VWS-begroting is dat het deel subsidies dat niet aan topsport wordt besteed.

Vanuit het Rijk gaan er ook subsidies richting gemeenten voor de inzet van buurtsportcoaches. Deze worden niet op de VWS-begroting verantwoord, maar zijn zichtbaar in de bijdragen vanuit het Gemeentefonds. De Monitor financiële stromen in de breedtesport 2020 (Mulier Instituut, 2022) schat de totale omvang van deze subsidies op €62 mln. in 2020.

Bewegingsonderwijs (bijdrage OCW)

Hieronder vallen de kosten voor de inzet van docenten lichamelijke opvoeding (of groepsleerkrachten) van het basis- en voortgezet onderwijs.

Op basis van DUO-cijfers weten we hoeveel leerlingen basis- en voortgezet onderwijs er in Nederland zijn (regulier én speciaal onderwijs). Een basisschoolleerling krijgt volgens de wet twee lessen (90 minuten) bewegingsonderwijs – een leerling voortgezet onderwijs in de praktijk net iets meer⁹ – en er zitten 39 schoolweken in een jaar. De gemiddelde groepsgrootte in het primair onderwijs is 23 leerlingen¹⁰ en in het voortgezet onderwijs ligt het tussen de 23 en 24 leerlingen.¹¹ De gemiddelde uurloonkosten van een basisschooldocent zijn €45 (CBS Statline), hetzelfde loon veronderstellen we voor de middelbareschooldocenten (in de praktijk is dit mogelijk wel iets hoger). Door het combineren van deze cijfers komen we tot een schatting van de totale kosten voor bewegingsonderwijs.

Sportuitgaven en overige kosten gemeenten

Veruit het meeste publieke geld voor sport en bewegen komt van gemeenten. Het CBS publiceert elk jaar Informatie voor Derden (Iv3). De Iv3 bevat financiële informatie van alle gemeenten, met onderverdeling naar beleidsonderwerpen via zgn. 'taakvelden'. Taakvelden 5.1 en 5.2 gaan over sport: sportbeleid & activering en sportaccommodaties. Deze kosten rekenen we mee in de SROI. We rekenen met de realisatiecijfers uit 2020, exclusief de inkomsten uit huur en uit specifieke uitkeringen van het Rijk.¹² Vanwege de toegepaste correcties op inkomsten wijkt het totaalbedrag (€1.505 mln.) af van de netto uitgaven die in de Monitor sportuitgaven gemeenten 2020 staan (€1.174 mln.).

De invloed van COVID-19 op de uitgaven van gemeenten lijkt beperkt.¹³ Die invloed lijkt vooral in de (huur)inkomsten te zitten.

De sportbegroting vertegenwoordigt niet alle gemeentelijke kosten voor sport en bewegen. Want vaak zit een deel van de relevante kosten in armoedebeleid (bijv. een sportfonds), gezondheid (bijv. beweginginterventies voor ouderen), onderwijs (bijv. aanbod schoolzwemmen) en de openbare ruimte (bijv. speeltuinen, skate parks, courts en fitnessstoestellen). En aan de andere kant zitten er soms – bij grote gemeenten – topsportuitgaven op de begroting die buiten beschouwing moeten blijven. Op basis van een uitvraag over de hoogte van deze kostenposten bij 11 Nederlandse gemeenten, hebben we een gemiddelde opslag van 25% bovenop de gemeentelijke sportbegroting bepaald. Dit vormt een

⁹ Lessen bewegingsonderwijs in Nederland (Mulier, 2021).

¹⁰ <https://www.poraad.nl/kind-onderwijs/onderwijskwaliteit/groepsgrootte-basisonderwijs-daalt-verder>

¹¹ Groepsgrootte in het vo (Regioplan, 2016).

¹² Een derde inkomstencategorie binnen de IV3-data zijn 'inkomsten uit overige goederen en diensten'. Onduidelijk is wat hier precies binnen valt. Voor deze inkomsten hebben we niet gecorrigeerd.

¹³ Monitor sportuitgaven gemeenten 2020 (Mulier Instituut, 2021).

vrij grove schatting, waarbij we uit conservatief oogpunt aan de relatief hoge kant zijn gaan zitten. In tabel 2.1 staat het geschatte bedrag vermeld, onder de noemer 'overige kosten gemeenten'.

Verenigingen en sportbonden

Sportclubs realiseerden in 2020 bij elkaar een omzet van €1.130 mln. (CBS Statline). Dit bedrag bestaat voor bijna 60% uit contributie, les- en entreegelden. De andere inkomstenposten zijn: subsidies en bijdragen, sponsor- en reclamegelden, kantineverkopen en overige. De totale omzet is lager dan in voorgaande metingen (2009, 2015 en 2018). Het is zeer waarschijnlijk dat de corona-maatregelen hier de oorzaak van zijn, getuige het lage aandeel kantineverkopen in meetjaar 2020.

Omdat verenigingen soms ook exploitatiesubsidies ontvangen van gemeenten, hebben we hiervoor gecorrigeerd, zoals eerder toegelicht. Het aandeel 'subsidie en bijdragen' in de totale omzet van verenigingen was in 2020 ca. 11% (CBS Statline). Dit hebben we dus van het totaalbedrag afgehaald.

De inkomsten van sportbonden bestaan – naast de contributie-afdracht van verenigingen – grofweg uit de basisfinanciering vanuit NOC*NSF en sponsorgeld. In de jaarrekening van NOC*NSF staat welk bedrag in 2020 voor de basisfinanciering van bonden bestemd was. Dit is een gerealiseerd bedrag van €18,2 mln. De sponsorinkomsten worden geschat op €57,5 mln.¹⁴

Zwembaden en commerciële sportaanbieders

De netto omzet van zwembaden (excl. subsidies en bijdragen) was in 2020: €202 mln. (CBS Statline).

Binnen het commerciële sportaanbod onderscheiden we verschillende soorten aanbieders. Hiertoe rekenen we alle ondernemende sportaanbieders mee die zijn aangesloten bij het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS). Het CBS publiceert op Statline voor de meeste groepen binnen het commerciële sportaanbod financiële cijfers. Zo zijn er losse sportstatistieken voor fitnesscentra, zwembaden, maneges, sportscholen, watersportcentra en andere accommodaties (waaronder golfbanen, squashcentra en biljartcentra). Voor al die sportaanbieders hebben we de CBS omzetgegevens van 2020 genomen.

Twee typen aanbieders ontbreken in de CBS sportstatistieken, maar zijn wél aangesloten bij de POS: dans- en yogascholen. Dit is een vrij grote groep met ook een belangrijk aandeel in de sport- en beweegdeelname. Om ze mee te nemen in de SROI, maken we voor deze groep een schatting van de totale omzet. Dans- en yogascholen kunnen in principe gezien worden als een tussenvorm van een fitnesscentrum en een sportschool. Daarom gaan we voor de omzet van deze scholen uit van de gemiddelde omzet van fitnesscentra en sportscholen uit de CBS sportstatistieken. Dit gemiddelde vermenigvuldigen we met het aantal dans- en yogascholen in Nederland in 2019, naar schatting van het POS, om tot de totale omzet van de dans- en yogascholen te komen.

Net als bij verenigingen en zwembaden doen we een correctie voor de inkomsten van deze aanbieders uit subsidies en bijdragen, voor zover die informatie bekend is.

Sportbenodigdheden

Er zijn meerdere bronnen die de gemiddelde uitgaven van een huishouden aan sportbenodigdheden vermelden. Uit de sportsatellietrekening (CBS) volgt een totaalbedrag van €2.600 mln. in 2019.¹⁵ De studie Consumentenuitgaven aan sport 2016 (Mulier Instituut, 2016) toont veel lagere bedragen. Voor 'sportkleding en -schoenen' en 'overige sportartikelen' telt het totaalbedrag uit deze studie op tot

¹⁴ Monitor financiële stromen in de breedtesport 2020 (Mulier Instituut, 2022).

¹⁵ <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2021/de-nederlandse-sporteconomie-2019/4-sportbenodigdheden>

ongeveer €867 mln. Dezelfde studie benoemt dit grote verschil en stelt dat er verschillende oorzaken kunnen zijn, zoals een verschil in dataverzamelmethode – het CBS gebruikt de omzet van bedrijven, Consumentenuitgaven aan sport 2016 gebruikt antwoorden op vragenlijsten – en definitieverschillen – het CBS rekent bijvoorbeeld ook uitgaven van ‘instellingen zonder winstoogmerk’ mee. Navraag leert dat dat uitgaven van sportverenigingen zijn.

We kiezen ervoor om voor de SROI bedragen uit de studie Consumentenuitgaven aan sport 2016 aan te houden.¹⁶ Omdat het een relatief oude studie betreft, indexeren we deze bedragen naar prijspeil 2020. We kiezen voor deze studie als uitgangspunt omdat de uitgaven aan sportbenodigheden uit de sportsatellietrekening een te brede definitie volgen voor onze studie. Ten eerste kunnen wij de uitgaven van sportverenigingen niet meerekenen, omdat dat dubbelrekening met de (omzet als dekking van de) kosten van verenigingen zou geven. Ten tweede neemt CBS in de berekening van de sportsatellietrekening categorieën mee die buiten de scope van de SROI vallen, zoals uitgaven aan televisieabbonnementen, veterinaire diensten voor paarden, tenten en kampeerartikelen, transport naar een sportwedstrijd, sportauto's etc.

Vrijwilligerswerk

De sport draait voor een belangrijk deel op vrijwilligers. De tijdsinvestering van vrijwilligers valt te zien als een maatschappelijke kostenpost. Hun inzet is economisch te waarderen door te kijken naar de ‘vervangingswaarde’: hoeveel zou het kosten om de vrijwilligers te vervangen door beroepskrachten? Het aandeel actieve vrijwilligers in de sport vanaf 12 jaar is 9%.¹⁷ Afgezet tegen ruim 15 miljoen Nederlanders in die leeftijdsgroep (CBS Statline), een gemiddelde tijdsbesteding aan vrijwilligerswerk van 4 uur per week (Vrijwilligerswerk 2020, CBS), 52 weken per jaar en een bruto minimumloon van bijna 10 euro per uur¹⁸, zijn de maatschappelijke kosten van vrijwilligerswerk in de Nederlandse sport bij benadering €2.768 mln. Maar: een deel van de vrijwilligers ontvangt nu al een (beperkte) vergoeding voor het werk dat ze doen. Daar moet voor gecorrigeerd worden, wat dat wordt al meegenomen in de kosten van verenigingen. Volgens CBS Statline bestaan de kosten van sportverenigingen voor zo'n 11% uit personeel dat niet in loondienst is. Met deze correctie komen de maatschappelijke kosten van vrijwilligerswerk uit op €2.643 mln.

¹⁶ Recent is ook de studie ‘Consumentenuitgaven aan sport 2019-2021 (Mulier Instituut, 2022)’ uitgebracht. In die rapportage staan echter alleen percentages, geen absolute bedragen van bestedingen, waardoor het minder bruikbaar is voor de SROI.

¹⁷ <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/vrijwilligerswerk>

¹⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/minimumloon/bedragen-minimumloon/bedragen-minimumloon-2020>

3. Opbrengsten

3.1 Overzicht van opbouw opbrengsten in SROI

De omvang van de opbrengsten van sport en bewegen baseren we op twee dingen: het aantal mensen dat structureel (genoeg) beweegt en de sociaaleconomische waarde van sport en bewegen per individu. In de volgende tabel staan de toegepaste waarden en het totaal aan berekende opbrengsten van de SROI samengevat. Daarna lichten we onderdelen van de berekening toe.

Tabel 3.1: opbouw opbrengsten sport en bewegen

	Jongeren	Volwassenen	Ouderen
Leeftijdscategorie	5-19 jaar	20-64 jaar	65+ jaar
Percentage dat voldoet aan de beweegrichtlijnen	49,7%	54,2%	38,2%
Personen	2.913.000	10.240.000	3.393.000
Waarde p.j. van een leven lang sport en bewegen	€1.543	€2.034	€1.944
Opbrengsten	€2.234 mln.	€11.290 mln.	€2.519 mln.
<i>Subtotaal</i>	<i>€16.043 mln.</i>		
Opslag voor sport en bewegen onder beweegrichtlijnen	€7.144 mln.		
Opbrengsten vrijwilligerswerk	€2.643 mln.		
Sociale effecten	PM		
Totale opbrengsten	€25.831 mln. + PM		

3.2 Voldoen aan de beweegrichtlijnen

Metingen over hoeveel mensen voldoen aan de beweegrichtlijnen worden op diverse momenten en manieren gedaan. Een eerste bron is de *Gezondheidsmonitor*. De metingen voor deze monitor gebeuren nu nog elke vier jaar, maar het voornemen is om de frequentie op te schroeven naar elke twee jaar. De Gezondheidsmonitor is een samenwerking tussen het RIVM, de GGD'en en het CBS. Het grote voordeel voor ons is dat het gegevens voor Nederland én per gemeente oplevert. Daarom gebruiken we het ook in deze studie. Een nadeel is dat gemeentelijke cijfers voor de leeftijdsgroep 4 t/m 18 jaar ontbreken. Daarvoor is het aantal observaties in veel gemeenten te klein. Dataverzameling voor de Gezondheidsmonitor gebeurt via enquêtes. De *Leefstijlmonitor* levert ook data op over het percentage mensen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen. Deze monitor, een samenwerking tussen het RIVM en het CBS, is op jaarlijkse basis maar genereert alleen nationale cijfers. Dataverzameling

gebeurt door een combinatie van enquête en huisbezoek. Dat laatste was in een aanzienlijk deel van 2020 niet mogelijk vanwege de toen geldende corona-maatregelen. Daarom zijn er twijfels over de betrouwbaarheid van de data uit de Leefstijlmonitor 2020.

In 2020 voldeed volgens de Gezondheidsmonitor 50,4% van de mensen aan de beweegrichtlijnen. Dat COVID-19 impact heeft gehad op ons sport- en beweeggedrag staat vast, maar onzeker is hoe hoog dit percentage was geweest in een wereld zonder pandemie. Op basis van de jaarlijkse gegevens van de Leefstijlmonitor lijkt dit percentage redelijk op de trendlijn sinds 2014 te liggen.¹⁹ Dat geeft ons het vertrouwen dat 50,4% niet wezenlijk afwijkt van een wereld waarin COVID-19 niet had bestaan.

3.3 Sociaaleconomische waarde

De waarde van voldoende bewegen volgt uit het rapport 'De sociaaleconomische waarde van sport en bewegen' (Ecorys, 2021). Waarden zijn berekend voor een gemiddelde Nederlander die voldoende beweegt – ten opzichte van niet of nauwelijks bewegen – over iemands gehele levensduur. Dit zijn netto contante bedragen, verdisconteerd naar de waarde van vandaag.²⁰ In het onderzoeksrapport zijn waarden gepresenteerd voor de leeftijdsgroepen 5-24 jaar, 25-54 jaar en 55+ jaar. Voor onze studie hebben we deze herberekend voor de leeftijdsgroepen 5-19 jaar, 20-64 jaar en 65+ jaar, omdat dit (nagenoeg) aansluit bij de leeftijdsgroepen uit de Gezondheidsmonitor. Per leeftijdscategorie nemen we telkens het gemiddelde van de in het onderzoek geschetste bandbreedtes voor de waarden van sport en bewegen als basis voor de SROI-berekening. We laten bij de resultaten ook zien hoe de SROI zou veranderen als je de onderkant of de bovenkant van deze bandbreedtes zou nemen.

De volgende figuur geeft een samenvatting van de verschillende effecten van sport en bewegen die in het rapport 'De sociaaleconomische waarde van sport en bewegen' aan bod komen (leeftijd 5-24 jaar).

Figuur 3.1: Waarde van sport en bewegen opgesplitst in effecten (leeftijd 5-24 jaar)

Maatschappelijke waarde van sporten en bewegen (contante waarde, 5-24 jarige)

¹⁹ Zie: <https://www.rivm.nl/leefstijlmonitor/bewegen>

²⁰ Op het niveau van specifieke sport- en beweeginterventies kan de waarde van sport en bewegen ook vertaald worden naar de waarde van extra beweegminuten. Hiervoor verwijzen we naar de studie 'Impact Routes Sport en Bewegen' (HAN, 2022).

De gezondheidseffecten ontstaan doordat sportende en bewegende mensen minder kans hebben om bepaalde aandoeningen, zoals hart- en vaatziekten of diabetes type II, te ontwikkelen. Hoewel er ook meer kans op blessures ontstaat, verlaagt dit per saldo de zorgkosten in de eerste- en tweedelijnszorg. Door sporten en bewegen leven mensen ook langer (levensverwachting) en leven ze langer in betere gezondheid (kwaliteit van leven). Gezondheidseffecten grijpen ook direct in op de arbeidsmarkt: een gezonder mens meldt zich minder vaak ziek en is bovendien productiever in de uren dat hij/zij werkt. De sociale gevolgen van sport en bewegen zijn dat jongeren een lagere kans hebben om crimineel gedrag te vertonen en dat ze hogere leerprestaties behalen. Daarnaast levert het extra sociaal kapitaal (uitbreiding van sociaal netwerk, gevoel van saamhorigheid) en plezier op.

Een belangrijk verschil tussen ons onderzoek en dat van Ecorys is het tijdsperspectief. De SROI maakt een jaarlijkse 'snapshot', de Ecorys-studie berekent waarden bij structureel voldoende bewegen over iemands gehele levensduur. Daarom hebben we de *totale waarden* uit die studie per leeftijdsgroep teruggerekend naar een *jaarlijkse waarde* per leeftijdsgroep, rekening houdend met een gemiddelde levensverwachting en een discontovoet van 2,25%.²¹ Op jaarbasis betekent dat een baat per persoon die aan de beweegrichtlijnen voldoet van ongeveer €1.500 tot €2.000, zie tabel 3.1.

3.4 Waarde van bewegen onder de beweegrichtlijnen

Niet alleen mensen die voldoen aan de beweegrichtlijnen²² ondervinden positieve gevolgen van sport en bewegen. Een vaak gehoord credo is: "bewegen is goed, meer bewegen is beter". De meeste gezondheidswinst wordt geboekt bij de stap van helemaal niet naar een beetje bewegen. Over het geheel is er sprake van afnemende meeropbrengsten van elke extra beweegminuut.²³ De Britten waarden in hun SROI-studie van 2019 ook de beweegminuten onder de beweegrichtlijnen, volgens een zgn. "*lineair-dose response relationship*".²⁴ In onze studie volgen we dezelfde aanpak. We veronderstellen dat mensen die niet aan de beweegrichtlijnen voldoen evenredig verdeeld zijn. Met andere woorden: van deze groep beweegt 10% niet en ondervindt nul effect, beweegt de volgende 10% gemiddeld 15 minuten per week en ondervindt 10% van de waarde van sport en bewegen, beweegt nog eens 10% gemiddeld 30 minuten per week en ondervindt 20% van deze waarde, etc. Dit leidt tot een opslag van €7.144 mln. bovenop de eerder berekende opbrengsten.

In de volgende figuur hebben we deze aanpak grafisch weergegeven.

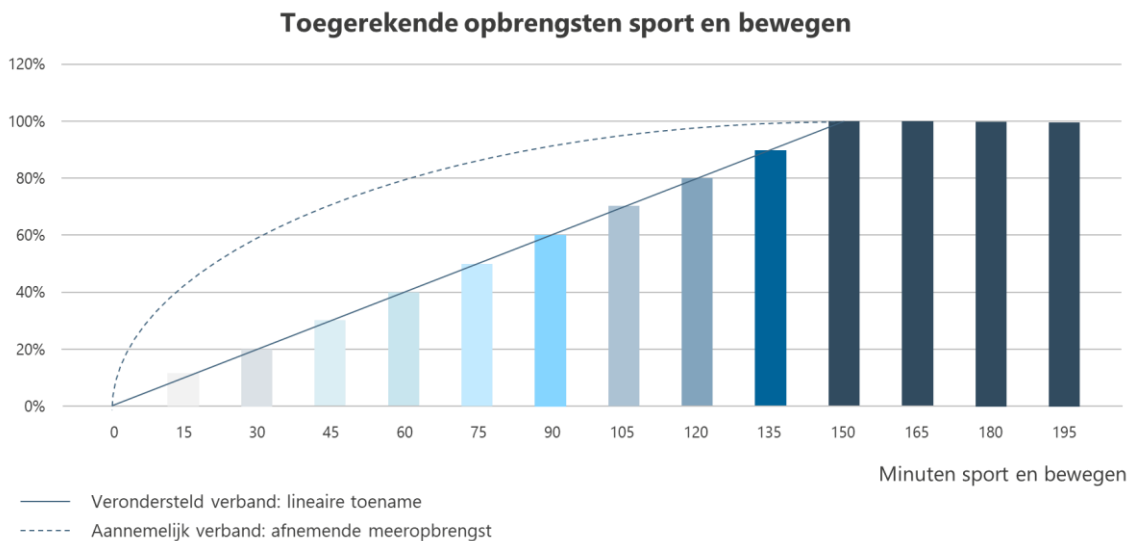
²¹ De discontovoet is een percentage waarmee verwachte waarden in de toekomst worden teruggerekend naar een 'basisjaar'. Dat is nodig omdat een euro nu meer waard is dan een euro over een jaar. De hoogte van de discontovoet geeft aan hoe snel de waardevermindering in de toekomst plaatsvindt.

²² Het advies uit de beweegrichtlijnen is ook om – afhankelijk van de leeftijdsgroep – spier- en botversterkende oefeningen te doen en niet te veel te zitten. De focus in dit onderdeel ligt op de 'tijdscomponent' van de beweegrichtlijnen.

²³ <https://www.allesoversport.nl/thema/gezonde-leefstijl/hoeveel-moet-je-minimaal-bewegen-om-gezonder-te-worden/>

²⁴ Social Return on Investment of Sport and Physical Activity in England (Sheffield Hallam University, 2019).

Figuur 3.2: Veronderstelde relatie tussen beweegminuten en opbrengsten

De geschetste lineaire relatie geeft waarschijnlijk eerder een onderschatting dan overschatting van de opbrengsten. De Britse onderzoekers constateren dit ook. De reden is dat de eerste beweegminuten naar verhouding de meeste gezondheidswinst opleveren, maar we hier niet verhoudingsgewijs extra waarde aan toekennen. Uit conservatief oogpunt hebben we ook geen extra opbrengsten toegekend aan mensen die méér bewegen dan de beweegrichtlijnen.

3.5 Opbrengsten van vrijwilligerswerk

Een algemeen geaccepteerd uitgangspunt in MKBA's en vergelijkbare studies is dat de opbrengsten van vrijwilligerswerk net zo hoog zijn als de kosten, oftewel de inzet die door vrijwilligers wordt gepleegd.²⁵ Daarom hanteren we hetzelfde bedrag dat in hoofdstuk 2 als kosten werd gepresenteerd: €2.643 mln.

3.6 Sociale effecten nog onderbelicht

De effecten in het rapport 'De sociaaleconomische waarde van sport en bewegen' zijn vooral gericht op gezondheidsverbetering door sport en bewegen. Bij voldoende beweging daalt de kans op meerdere aandoeningen, zoals beschreven. Maar het ontbreekt in Nederland momenteel nog een aan (complete) economische waardering van de sociale effecten van sport en bewegen. De positieve uitstraling op leerprestaties en bijdrage aan het voorkomen van (jeugd)criminaliteit zijn wel meegenomen in de eerdergenoemde studie, maar voor andere sociale effecten – plezier, sociaal kapitaal, e.d. – is er nog geen goede economische waardering gemaakt. In paragraaf 6.1 behandelen we dit thema verder.

²⁵ Zie bijv. Werkwijzer voor kosten-batenanalyse in het sociale domein (SEO, 2016).

4. SROI

De SROI van sport en bewegen wordt geschat op 2,70. De maatschappelijke opbrengsten van sport en bewegen zijn dus 2,7 keer hoger dan de kosten. De totale berekende kosten zijn €9.569 mln. en de opbrengsten €25.831 mln. Belangrijk om op te merken is dat we bij de opbrengsten nog enigszins conservatief rekenen door (i) sociale effecten (bijna) alleen kwalitatief mee te wegen en (ii) de waarde van bewegen onder de beweegrichtlijnen als lineaire relatie te benaderen.

Als de onderkant van de waarden uit 'De sociaaleconomische waarde van sport en bewegen' (Ecorys, 2021) wordt genomen, verandert de SROI naar 1,82. Bij de bovenkant van de bandbreedte verandert deze naar 3,58.

Figuur 4.1: SROI opgedeeld in type kosten en opbrengsten (bedragen in € mln.)

Kosten (in € mln.)		Opbrengsten (in € mln.)	
Commerciële sportaanbieders	€ 2.247	Kwaliteit van leven	€ 15.270
Sportuitgaven gemeenten	€ 1.505	Arbeidsproductiviteit	€ 2.893
Verenigingen en sportbonden	€ 1.084	Leerprestaties	€ 1.905
Sportbenodigdheden	€ 918	Zorgkosten (incl. blessures)	€ 1.671
Overige kosten gemeenten	€ 376	Ziekteverzuim	€ 723
Bewegingsonderwijs (OCW)	€ 305	Levensverwachting	€ 704
Bijdrage ministerie van VWS	€ 287	(Jeugd)criminaliteit	€ 21
Zwembaden	€ 202	Sociaal kapitaal & plezier	PM
Vrijwilligerswerk	€ 2.643	Vrijwilligerswerk	€ 2.643
Totaal	€ 9.569	Totaal	€ 25.831 + PM

Er is voor de maatschappij als geheel dus sprake van meerwaarde van investeren in sport en bewegen. Dat geeft een onderbouwing van het belang om als maatschappij hierin te blijven investeren. Een belangrijke kanttekening is dat de SROI geen instrument is voor analyses van specifieke projecten en dat het niet de effecten van een enkele investeringsbeslissing kan weergeven. Als je het effect van een specifieke interventie in kaart zou willen brengen, zoals het realiseren van een sportaccommodatie, extra inzet van buurtsportcoaches of organisatie van een nieuw sportevenement, ligt een MKBA of vergelijkbaar type impactstudie voor de hand. Ook is de SROI geen instrument om één enkele kostenstroom, zoals de uitgaven aan sportbenodigdheden of uitgaven van gemeenten, in het model te rechtvaardigen. Het is namelijk niet bekend wat de effectiviteit van die specifieke uitgaven is.

4.1 SROI per gemeente in Nederland

Het is mogelijk de SROI op een lager geografisch niveau te berekenen, namelijk per gemeente. Zij zijn immers de belangrijkste publieke investeerders in sport en bewegen. Uit ons onderzoek volgt dat de SROI in gemeenten varieert tussen de 1,80 en 3,55. Belangrijk voor de interpretatie van resultaten is dat we de SROI *in* een gebied en niet de SROI *van* een gebied (kunnen) berekenen. Anders gezegd: voor een willekeurige gemeente geeft de SROI weer welke kosten de lokale maatschappij maakt en welke maatschappelijke opbrengsten daaruit volgen, maar niet wat de kosten en opbrengsten van het overheidshandelen in die gemeente zijn.

Bepalende factoren voor de SROI-berekening in een gemeente zijn:

- het percentage mensen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen
- de hoogte van de gemeentelijke uitgaven
- het aantal inwoners en aandeel verenigingsleden en sporters

Het laatste wordt gebruikt voor de toerekening van bepaalde kostenposten aan iedere gemeente. In bijlage 2 staan de aannames die we gebruiken voor de toerekening van kosten en opbrengsten naar alle gemeenten. Kenniscentrum Sport & Bewegen beschikt over het door ons gebouwde rekenmodel, waarin de geschatte SROI per gemeente te vinden is.

4.2 Kosten en opbrengsten per stakeholder

In de studie van Ecorys is in woorden beschreven bij welke partijen opbrengsten terechtkomen. Op het moment dat er meer dan één baathebber van een effect is, wordt het lastig om het precieze aandeel per stakeholder te bepalen. We hebben hiervoor een schatting gemaakt, gebaseerd op beschrijvingen van Ecorys en eigen inzicht. Samen met de diverse kostenposten leidt dat tot het volgende overzicht:

Figuur 4.2: Allocatie van kosten (rood) en opbrengsten (groen) in de SROI (bedragen in € mln.)

5. Vergelijking SROI-studies

Deze SROI-studie is niet enig in zijn soort. In binnen- en buitenland gaan inmiddels meerdere SROI-studies over sport en/of bewegen rond.²⁶ In dit hoofdstuk vergelijken we de SROI-studie met een aantal andere: de vorige SROI-studie uit 2019, de Engelse SROI van sport en bewegen uit 2019 en Vlaamse SROI uit 2022, en het model dat de UEFA voor voetbal heeft laten ontwikkelen. We zoomen alleen in op de grootste verschillen.

5.1 Nederlandse SROI sport en bewegen 2019

In 2019 publiceerden we voor het eerst de SROI van sport en bewegen in Nederland. Sindsdien zijn er nieuwe data en onderzoeken beschikbaar gekomen. Bovendien hebben we een aantal andere keuzes in de methodologie gemaakt. De belangrijkste aanpassingen in de huidige SROI ten opzichte van 2019 zijn:

1. Nieuwe data zijn aan het model toegevoegd, waarbij het jaar 2020 zo vaak mogelijk als basis is genomen (beweegrichtlijnen 2020, gemeente-uitgaven 2020 etc.).
2. Een nieuwe studie over de sociaaleconomische waarde van sport en bewegen is verschenen, inclusief een schatting van de waarde voor 55+'ers (die categorie ontbrak voorheen nog).
3. Op gemeentelijk niveau zijn naast de kosten voor sport, nu ook extra kosten voor bewegen meegenomen (openbare ruimte, onderwijs, sociaal domein etc.).
4. Eerder berekenden we alleen opbrengsten voor bij het voldoen aan de beweegrichtlijnen, nu berekenen we ook opbrengsten voor mensen die wel bewegen maar deze norm niet halen.
5. We zijn in deze studie in staat geweest om een betere benadering te maken van de uitgaven aan commercieel sportaanbod.
6. De kosten en opbrengsten van vrijwilligers in de sport maken nu onderdeel uit van de SROI. Hoewel beide even hoog zijn verondersteld, heeft het invloed op de balans van de SROI.
7. Er is gerekend met de gemiddelde waarde per individu die sport en beweegt, niet langer met de onderkant van de bandbreedte. De reden is dat we in de huidige SROI-berekening vrij volledig zijn in het opsommen van de relevante kosten, terwijl we op meerdere onderdelen nog steeds conservatief zijn in het berekenen van de opbrengsten.

In 2019 berekenden we een landelijke SROI van 2,51. In deze update komt de SROI uit op 2,70. Als we – puur ter illustratie – de 'nieuwe' data in het 'oude' model zouden stoppen, verandert de SROI naar 2,05. Er zijn twee voorname redenen dat dit cijfer lager is dan de oorspronkelijke 2,51. Ten eerste zijn er hogere bijdragen vanuit het Rijk, door de introductie van de BOSA en SPUK in 2019. Ten tweede is het bedrag per individu dat sport en beweegt in de nieuwe studie van Ecorys lager dan voorheen.²⁷ De aanpassingen in de methodologie van de huidige SROI-studie (punten 3 t/m 7 hierboven) hebben

²⁶ <https://ijbnpa.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12966-020-00931-w>

²⁷ Hoewel de onderkant van de bandbreedte in de nieuwe Ecorys-studie omhoog is gegaan, heeft dit vooral te maken met een andere discontovoet waarmee nu wordt gerekend. Als met de oude discontovoet van 3% (in plaats van 2,25%) gerekend zou worden, vallen de bedragen in de Ecorys-studie van 2021 lager uit. Voor de SROI rekenen we de waarden terug naar een bedrag per jaar, waardoor we feitelijk ook op een lager bedrag per individu uitkomen.

soms een positief en soms een negatief effect op de SROI, maar per saldo leiden ze tot een opwaartse beweging (van 2,05 naar 2,70 dus).

5.2 Engelse en Belgische SROI's sport en bewegen

In het buitenland zijn de afgelopen jaren meerdere SROI-studies gepubliceerd. De Engelsen zijn één van de eersten geweest op dit vlak en kunnen gezien worden als grondlegger van het concept. Daarom trekken we expliciet een vergelijking met hun recente SROI-studie.²⁸ De Britse onderzoekers komen in hun meest recente onderzoek uit op een SROI van 3,28. Dit is hoger dan de door ons berekende SROI van 2,70.

Op veel punten komen beide studies overeen. Ten eerste lijkt de afbakening gelijk – in beide gevallen gaat het om sport én bewegen en vallen passieve deelname en topsport buiten het onderzoek. Bovendien komen aan de kostenkant dezelfde categorieën terug. De verhoudingen in bedragen lopen wel uiteen, maar dat hangt waarschijnlijk samen met de verschillen in hoe sport en bewegen in beide landen is georganiseerd. Ten derde zijn de effecten in de Engelse studie ook gebaseerd op een drempel van 150 minuten aan matig intensieve beweging per week voor volwassenen en 420 minuten voor kinderen. Weliswaar kennen de Nederlandse beweegrichtlijnen nog aanvullende eisen (spier- en botversterkende oefeningen, balansoefeningen) en hebben de Britten opbrengsten berekend bij een lager aantal minuten aan intensieve inspanning, maar conceptueel komt het overeen. Tot slot: in navolging op de Engelse studie hebben we in onze nieuwe SROI-studie de opbrengsten meegerekend van minder bewegen dan de richtlijnen voorschrijven, zoals eerder beschreven.

Het belangrijkste verschil met de Britse SROI-studie uit 2020 is de indeling en waardering van diverse opbrengsten. Naast besparing op zorgkosten, berekent de Britse studie ook het positieve effect van sport en bewegen op *mentaal welzijn* en *sociaal kapitaal*. Sterker nog: deze maken veruit het grootste deel van de totale opbrengsten uit. In de Nederlandse context ontbreekt nu nog een economische waardering van deze effecten, maar zijn wel weer de positieve gevolgen van sport en bewegen voor de *kwaliteit van leven* bekend, wat in onze SROI juist een aanzienlijke opbrengstenpost is.

Zeer recent is ook (een Nederlandse samenvatting van) de SROI-studie in Vlaanderen verschenen.²⁹ Er bestaan verschillen tussen beide studies, maar de manier waarop opbrengsten zijn bepaald volgt in grote lijnen de methode uit Engeland. In de Vlaamse studie zijn mentaal welzijn en sociaal kapitaal becijferd, waar een enquête onder de Vlaamse bevolking over onder andere beweeggedrag, inkomen, welzijn en sociaal kapitaal aan vooraf is gegaan. De Vlaamse SROI van sport en bewegen komt uit op 3,56. In de slotbeschouwing van de studie wordt een vergelijking gemaakt met de Waalse SROI, die de onderzoekers gelijktijdig hebben berekend. Deze komt uit op 1,21.

5.3 Economische waardering van sport (UEFA model)

De 'The UEFA Grow SROI Model' is een raamwerk voor het berekenen van de waarde van voetbal, dat de UEFA heeft laten ontwikkelen. Alle aangesloten bonden kunnen hiermee analyses voor het voetbal in hun eigen land doen. Er is ook een rapport voor Nederland opgesteld.³⁰

Hoewel het model de titel 'SROI' draagt, wordt in feite geen rendementsanalyse gemaakt. Het UEFA-model geeft als uitkomstmaat een waardering van opbrengsten. Dat maakt het onvergelijkbaar met

²⁸ Social Return on Investment of Sport and Physical Activity in England (Sheffield Hallam University, 2020).

²⁹ Social return on investment (SROI) van sporten en bewegen in Vlaanderen (Sheffield Hallam University & VU Brussel, 2022).

³⁰ <https://www.knvb.nl/downloads/bestand/26270/sroi-rapport>

ons onderzoek. Voor de minder ingevoerde lezer kan het toch nuttig zijn om het verschil te begrijpen, daarom staan we hier kort bij stil. Het type opbrengsten in het UEFA model komt deels overeen met de SROI-studies over sport en bewegen. Mentaal welzijn is er ook in meegenomen, waardoor het meer aansluit bij de Engelse en Belgische SROI's. Behalve een andere uitkomstmaat neemt het UEFA-model ook andere categorieën opbrengsten mee. Zo zijn investeringen in accommodaties en de bestedingen van voetballers (contributie, horeca, sportartikelen etc.) als economische baat meegerekend. In onze SROI-studie zijn deze als kosten meegerekend. Het UEFA-model bevat daarnaast een waardering van werkgelegenheidseffecten, wat buiten de scope van onze SROI valt. Tot slot zijn er baten van specifieke projecten of programma's (zoals: Walking Football) als een opbrengstenpost meegenomen. In onze studie hebben we niet specifiek naar de waarde van losse interventies gekeken.

6. Discussie

In dit hoofdstuk brengen we vier thema's aan de orde die zich lenen voor verdere verdieping van de SROI. We agenderen deze thema's voor discussie. In aanloop naar de volgende actualisatie van de SROI geeft dit hoofdstuk stof om in de tussentijd over na te denken, het gesprek over te voeren met sporteconomen, bewegingswetenschappers, beleidsmakers en andere belanghebbenden, en eventueel verder onderzoek naar te doen.

6.1 Thema 1: economische waardering van sociale effecten

In hoofdstuk 3 stonden we er al even bij stil. De opbrengsten in het SROI-model volgen vooral uit de effecten op de gezondheid. De positieve werking van sport en bewegen op sociale componenten wordt vaak aangehaald, maar mist vooralsnog de doorvertaling naar een economische waardering. Mede daarom vormt de huidige SROI een onderschatting.

Uit het buitenland hebben we geleerd dat er inmiddels een beproefde methode is voor het berekenen van het effect van sport en bewegen op mentaal welzijn en sociaal kapitaal. Hoewel de Engelsen hier niet alleen meer in staan, vindt de methode daar wel zijn oorsprong.³¹ Op basis van de zgn. *Wellbeing Evaluation Approach* is er een relatie gelegd tussen sport- en beweegdeelname, inkomen en het gevoel van welzijn en het opbouwen van sociaal kapitaal. Uit de Engelse en de Belgische SROI-studies volgt dat die twee effecten veruit de grootste opbrengsten zijn van sport en bewegen.³²

In de Vlaamse SROI-studie staan de opbrengsten per sportende/bewegende individu apart genoemd. Die opbrengsten zijn:

Tabel 6.1: Waardering mentaal welzijn en sociaal kapitaal in Vlaamse SROI³³

Variabele	Bedrag
Waarde <i>Mentaal welzijn</i> per individu	€1.813
Waarde <i>Sociaal kapitaal</i> per individu	€2.560
Waarde <i>Mentaal welzijn + Sociaal kapitaal</i> individu	€4.373

De waarde van mentaal welzijn en sociaal kapitaal per individu die voldoende sport en beweegt is bij elkaar opgeteld dus ca. €4.400, op basis van de Vlaamse data en rekenmethode. De waarden van mentaal welzijn en sociaal kapitaal voor vrijwilligers laten we dan nog buiten beschouwing. De €4.400 ligt een stuk hoger dan de volledige opbrengsten per individu van ca. €1.500-€2.000 waar we in onze SROI-studie mee rekenen. Deze proefberekening geeft een indicatie voor de Nederlandse situatie. Maar uiteraard zou hier eerst met Nederlandse data meer onderzoek naar gedaan moeten worden. En belangrijk is dat mentaal welzijn en sociaal kapitaal dusdanig brede begrippen zijn, dat ze niet zomaar bovenop de reeds berekende opbrengsten geteld zouden mogen worden. Er is namelijk overlap met andere effecten in het huidige SROI-model, vooral met de toename van kwaliteit van leven als gevolg van sport en bewegen.

³¹ Zie bijv.: Quantifying and valuing the wellbeing impacts of culture and sport (Fujiwara et al., 2014).

³² Social Return on Investment of Sport and Physical Activity in England (Sheffield Hallam University, 2020).

³³ Social return on investment (SROI) van sporten en bewegen in Vlaanderen (Sheffield Hallam University & VU Brussel, 2022).

Kenniscentrum Sport & Bewegen is momenteel met meerdere sporteconomen in gesprek om te kijken of eenzelfde analyse met gebruik van Nederlandse data haalbaar is. Dit is een positieve ontwikkeling. Daarmee zeggen we overigens niet dat dit de huidige categorisering en berekening van opbrengsten automatisch zou moeten vervangen. Er is in onze ogen namelijk geen “beste” aanpak. Het voordeel van de Engelse methode is dat de sociale waarde van sport en bewegen beter tot uiting komt en dus niet te veel focus op gezondheidseffecten komt te liggen. Maar een nadeel is dat mentaal welzijn een dusdanig breed effect is dat overlap met andere effecten moeilijker uit te sluiten valt; het kan een containerbegrip worden waarvan onduidelijk is wat er nog precies binnen valt. Toch is het zinvol om dit onderzoek op termijn te gaan doen en te bezien welke nieuwe inzichten het oplevert. Of en hoe het in de SROI geïntegreerd kan worden, is een vraag voor later.

6.2 Thema 2: waarde van vrijwilligerswerk

Nieuw in deze SROI is een waardering van de tijdsinzet (kosten) en productiviteitswinst (opbrengsten) van vrijwilligerswerk. De Nederlandse sportsector draait voor een belangrijk deel op inzet van vrijwilligers. Mensen die betrokken zijn bij een vereniging waarderen dit. Het is een manier om sport relatief goedkoop aan te kunnen bieden, wat extra belangrijk is voor mensen met een smalle beurs. Tegelijkertijd is er al jaren een langzame teruggang in het aantal actieve sportvrijwilligers waar te nemen³⁴ en is de verwachting dat dit door zal zetten. Ook wordt er onder andere door de NLsportraad gepleit voor professionalisering bij sportaanbieders, deels ten koste van vrijwilligersuren.³⁵

Gegeven deze ontwikkelingen is het extra belangrijk om de waarde van vrijwilligerswerk goed weer te kunnen geven. Veronderstellen dat de opbrengsten gelijk zijn aan de kosten past in het huidige economische denkkader, maar doet onvoldoende recht aan de waarde die vrijwilligers toevoegen. Een manier om hiermee om te gaan sluit aan bij voorgaande discussie. In de Engelse SROI-studie is bijvoorbeeld expliciet inzichtelijk gemaakt hoeveel mentaal welzijn de sport vrijwilligers oplevert, in aanvulling op de productiviteitswinst die ze leveren. Een andere manier om het vraagstuk te benaderen is door te beredeneren wat zou gebeuren als vrijwilligers geheel zouden wegvallen, hetzij autonoom hetzij door bewuste vervanging door professionele krachten. Dan zouden ten eerste de kosten voor deelname aan verenigingssport onherroepelijk moeten stijgen. Er kunnen wel extra voordelen tegenover staan, zoals een beter sportaanbod, meer interesse in sport bij de jeugd en een beter klimaat voor talentontwikkeling.

Het zou zinvol zijn om dit toekomstscenario met betrokkenen verder te doordenken en in algemene zin de toegevoegde waarde van vrijwilligers in de sport verder te doorgronden. Naar verluid is de HAN, in samenwerking met Europese onderwijsinstellingen, momenteel bezig met een studie op dit gebied.

6.3 Thema 3: kosten van fietsen en wandelen

In deze editie van de SROI hanteren we een bredere blik op gemeentelijke uitgaven. We wisten al dat meer geld naar sport en bewegen gaat dan sec op de sportbegroting van gemeenten zichtbaar is. Ditmaal hebben we er een schatting van gemaakt. Maar bij deze verbreding van de relevante kosten dient zich op enig moment ook de vraag aan waar de grens ligt: welke kosten horen nog wel in het

³⁴ <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/vrijwilligerswerk>

³⁵ De opstelling op het speelveld (NLsportraad, 2020).

model en welke niet meer? We hebben gemerkt dat hier veel discussie over mogelijk is. En dat er voor verschillende redenerlijnen vaak wat te zeggen valt.

Concreet kwamen we dat tegen bij het thema fietsen en wandelen.³⁶ De redenerlijnen waren:

- "Fiets- en wandelinfrastructuur is meestal aangelegd met een ander doel dan het stimuleren van beweeggedrag, namelijk: om mensen makkelijk en veilig van A naar B te kunnen laten gaan. Dat mensen hier ook op bewegen is een mooi neveneffect, maar die kosten horen niet thuis in de SROI".
- "Dat mensen gaan wandelen voor een boodschap of met de fiets kinderen van school halen is wel een vorm van activiteit, maar volgt niet uit een bewuste keuze om actief te gaan sporten en bewegen. Er zou dus een beredeneerd aandeel van de kosten voor fietsen en wandelen aan sport en bewegen (in actieve vorm) toegerekend moeten worden".
- "De beweegrichtlijnen gaan uit van matig intensieve inspanning, dit is bijna iedere vorm van fietsen en wandelen. Dus moeten we de kosten voor 100% meenemen in het SROI-model".

Omdat we hier zelf geen doorslaggevend oordeel over kunnen vellen, presenteren we de effecten van het meerekenen van kosten voor fietsen en wandelen apart. We hebben het dan specifiek over de gemeentelijke kosten voor aanleg en onderhoud van fiets- en wandelpaden en de investeringen van mensen in een (elektrische) fiets of wandelmateriaal.³⁷ Op basis van dezelfde inventarisatie onder 11 Nederlandse gemeenten als eerder genoemd, nemen we aan dat gemeenten jaarlijks ca. 5% bovenop de sportbegroting aan fiets- en wandelinfrastructuur besteden. Dit is een vrij ruwe schatting. Voor heel Nederland zou dit optellen tot een bedrag van zo'n €75 mln. De kosten voor reguliere (stads)fietsen en e-bikes zijn op jaarbasis ongeveer €1.350 mln.³⁸ En ten slotte besteden wandelaars zo'n €26 mln. per jaar (gebaseerd op het % actieve wandelaars in Nederland³⁹ en de gemiddelde bestedingen per wandelaar⁴⁰). Als we deze kostenposten volledig zouden meerekenen, verandert de SROI van 2,70 naar 2,34, en als we deze kosten voor bijvoorbeeld de helft meenemen verandert de SROI naar 2,51.

Overigens is fietsen en wandelen niet alleen gemeentebeleid. Ook de provincies houden zich hiermee bezig. De provincie Drenthe trekt bijvoorbeeld de Agenda Fiets en onder andere de provincie Groningen is veel bezig met mobiliteitsinvesteringen. Zoals eerder beschreven hebben we de kosten van provincies voor sport en bewegen in de SROI-studie niet goed scherp kunnen krijgen.

6.4 Thema 4: causaliteit tussen kosten en opbrengsten

We leggen bij de SROI kosten en opbrengsten op een weegschaal, in de veronderstelling dat er ook een bepaalde relatie bestaat tussen beide. Maar die relatie is niet één-op-één. Het is weliswaar aannemelijk dat zonder alle kosten die gemaakt worden om sport en bewegen te stimuleren, minder mensen zouden sporten en bewegen (en de opbrengsten lager zouden uitvallen), maar het is niet zo

³⁶ Dezelfde discussie zou je kunnen voeren over bijvoorbeeld beweegactiviteiten op het werk of in het huishouden. Die dragen ook bij aan de beweegrichtlijnen, maar worden door mensen minder direct geassocieerd met sport en bewegen.

³⁷ We veronderstellen dat kosten voor racefietsen, MTB's e.d. al in het model zitten, onder de noemer 'sportbenodigdheden'.

³⁸ <https://www.bovag.nl/nieuws/30-procent-meer-elektrische-fietsen-verkocht-in-20#:~:text=De%20coronacrisis%20heeft%20in%202020,van%20RAI%20Vereniging%20en%20BOVAG>.

Deze bron bevat geen volledige uitsplitsing van de uitgaven per type fiets. Wel is bekend dat er ca. 550.000 e-bikes zijn verkocht, tegen een gemiddelde prijs van €2.259. Voor de ca. 275.000 traditionele fietsen nemen we een gemiddelde prijs van €400 aan.

³⁹ www.sportenbewegenincijfers.nl

⁴⁰ Bestedingen per uur sport | 2018 (Hover et al., 2019).

dat het sport- en beweegniveau daardoor naar nul zakt. In dit hoofdstuk gaan we in op de kennis over de relatie tussen uitgaven en sport en bewegen.

De impact op sport en bewegen “afpellen”

Een eerste manier om de relatie tussen de kosten en opbrengsten in het SROI-model te beschouwen is om te beredeneren op welke manier opbrengsten buiten het model om beïnvloed worden en daar vervolgens correcties voor toe te passen. Bij de juiste correcties blijft er vanzelf een gedeelte over dat toerekenbaar is aan de kosten in het model.

We hebben het dan bijvoorbeeld over de volgende begrippen:

- “Deadweight” – in welke mate het effect (in dit geval: sport en bewegen) reeds uit zichzelf / spontaan optreedt
- “Attribution” – in welke mate het effect volgt uit andere activiteiten / inspanningen
- “Displacement” – in welke mate het effect alleen andere effecten vervangt (herverdeling van effecten)
- “Duration” – in welke mate het effect na enige tijd wegebt / niet duurzaam is

De Britse SROI-studie⁴¹ over sport en bewegen benoemt deze begrippen. Over “displacement” merken de onderzoekers op dat het bij deze analyse irrelevant is, omdat de maatstaf voor sport- en beweegdeelname waarmee wordt gerekend al alles omvat en een verplaatsing van de ene activiteit (bijv. hockey) naar een ander (bijv. hardlopen) deze uitkomstmaat niet beïnvloedt – mits dat tot dezelfde frequentie, duur en intensiteit van bewegen leidt. Voor de Nederlandse beweegrichtlijnen geldt dat evenzo. Ook “duration” wordt beargumenteerd afgewezen, onder de veronderstelling dat de SROI weliswaar een jaarlijkse foto is, maar feitelijk het hele dynamische proces van continue investeringen en deelname in sport en bewegen reflecteert. Deze denklijn onderschrijven we ook voor onze SROI-studie.

De argumentatie rond “deadweight” en “attribution” is lastiger. Deze termen vatten samen in hoeverre invloeden van buitenaf de sport- en beweegdeelname beïnvloeden. Zo zullen zonder alle kostenposten in het SROI-model nog steeds mensen aan de beweegrichtlijnen voldoen, bijvoorbeeld door traplopen, tuinieren, klussen of op de werkvloer. Dit impliceert dat niet alle opbrengsten in de SROI-studie additioneel zijn. Hoe hoog de correctie voor “deadweight” en “attribution” zou moeten zijn is echter niet goed te bepalen. In de Quick Scan SROI voor de Diabetes Challenge (2019) hebben de onderzoekers zo’n correctie toegepast en telkens – conservatief – slechts 25% tot 49% van de behaalde impact aan de interventie toegeschreven. De openbare samenvatting van deze studie bevat geen onderbouwing van de percentages, waardoor dit niet op waarde te schatten is.

Het RIVM doet dit jaar verdiepend onderzoek naar de mate waarin de beweegrichtlijncijfers verklaard kunnen worden uit verschillende activiteiten. Met andere woorden: hoeveel van de mensen die voldoen aan de beweegrichtlijnen, voldoen hieraan omdat ze wandelen en fietsen, hoeveel omdat ze een bepaalde sport beoefenen etc. Dat inzicht helpt mogelijk in het verdere denken over “deadweight” en “attribution”. Omdat het inzichtelijk maakt hoe de beweegrichtlijndata zijn op te delen in brokjes, en per brokje bekeken kan worden welke activiteiten afhankelijk zijn van de kosten in het SROI-model, welke deels, en welke niet.

⁴¹ Social Return on Investment of Sport and Physical Activity in England (Sheffield Hallam University, 2019).

Gemeente-uitgaven en sport en bewegen (modelmatige benadering)

Met een beleidsbril op is het interessant om te weten of, in het bijzonder, de gemeentelijke sport- en beweeguitgaven in de SROI ertoe doen. De link tussen gemeentelijke uitgaven en sport- en beweeggedrag is op verschillende manieren modelmatig onderzocht. In de eerdere SROI-studie besteedden we al aandacht aan het onderzoek van Hoekman.⁴² Op basis van regressieanalyses, waarbij werd gecontroleerd voor meerdere variabelen, volgde uit die studie onder meer dat er een positief verband is tussen gemeentelijke sportuitgaven en sport(club)deelname van jongeren en een negatief verband tussen die uitgaven en sportdeelname van volwassenen. Bij dat laatste speelt omgekeerde causaliteit mogelijk mee: gemeenten gaan meer uitgeven (bijvoorbeeld inzet van buurtsportcoaches) juist omdat de sportdeelname relatief laag is.

In 2019 hebben SCP en het RIVM een verklarend model voor sportdeelname gepresenteerd.⁴³ Daaruit blijkt dat lokaal sportbeleid maar van beperkte verklarende waarde is. De omgeving, sociaaleconomische kenmerken, motieven en interpersoonlijke kenmerken hebben veel meer invloed op de sportdeelname. Iets dat Hoekman in zijn onderzoek overigens ook constateert.

De Monitor sportuitgaven gemeenten 2020 (Mulier Instituut, 2021) gaat verder in op dit onderwerp. Er zijn voor deze monitor meerdere regressieanalyses uitgevoerd om de relatie te onderzoeken tussen enerzijds de gemeentelijke sportuitgaven en anderzijds wekelijks sporten dan wel het voldoen aan de beweegrichtlijnen, waarbij in sommige gevallen wordt gecontroleerd voor achtergrondvariabelen. Uit geen van de analyses volgt een significant verband van enige betekenis, wat de resultaten van eerdere studies bekrachtigt.

Alle genoemde onderzoeken analyseren verbanden, maar zeggen nog niks over causaliteit. Het SCP-onderzoek benoemt als beperking expliciet dat uitgaven en sport- en beweeggedrag op hetzelfde moment zijn gemeten (cross-sectionele data), waardoor uitspraken over causaliteit uitgesloten zijn. Bovendien moet niet vergeten worden dat de analyses zijn gedaan *gegeven het huidige sportaanbod*. De sportinfrastructuur in Nederland is vrij goed ontwikkeld en het voorzieningenniveau is in veel gemeenten op orde (en voorzieningen zijn doorgaans goed met de fiets of wandelend te bereiken). Een belangrijke vraag is hoe de conclusies uit deze studies zouden luiden in een wereld waarin het aanzienlijk slechter gesteld zou zijn met het sportaanbod of verschillen tussen gemeenten groter zouden zijn. In elk geval kan op grond van deze studies niet geconcludeerd worden dat gemeentelijke sportuitgaven weinig effect hebben.

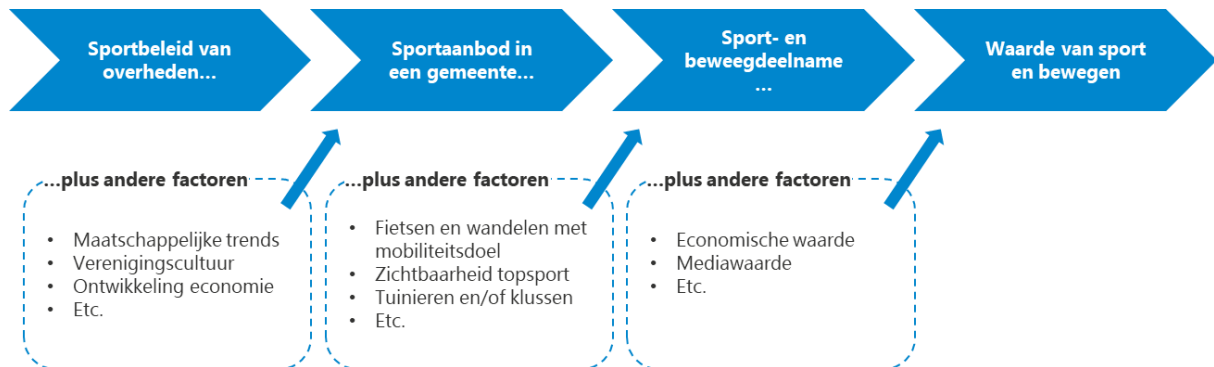
Gemeente-uitgaven en sport en bewegen (economische benadering)

Een andere manier om de relatie tussen gemeente-uitgaven en opbrengsten van sport en bewegen te bekijken is vanuit een theoretisch-economisch denkkader: hoe zou de wereld eruit zien zonder overheidsbeleid voor sport? Of, met andere woorden: een wereld waarin sporten volledig aan de markt overgelaten wordt. Deze denklijn volgt onderstaande keten. Uit deze figuur volgt een mogelijke relatie tussen het sportbeleid van (lokale) overheden enerzijds, en de waarde die daardoor ontstaat omdat men gaat sporten en bewegen anderzijds. Maar het laat ook zien dat er veel andere (externe) factoren van invloed zijn op de onderdelen van die keten.

⁴² Sport policy, sport facilities and sport participation – A socio-ecological approach (Hoekman, 2018).

⁴³ Kansen op sportieve groei? – Een verklarend model voor sportdeelname (SCP, 2019).

Figuur 6.1: Causale keten sportbeleid tot waarde van sport en bewegen

Veruit het grootste deel van de overheidsmiddelen voor sport gaat naar het in stand houden van een basisaanbod van sport, door de bekostiging van sportaccommodaties en exploitatiesubsidies voor niet-commerciële sportaanbieders. We weten uiteraard niet wat er zou gebeuren als overheden (vooral gemeenten) per direct zouden stoppen met het voeren van sportbeleid. Ongetwijfeld zal er enige verschriving van het sportaanbod optreden, want niet alles kan door de markt opgevangen worden. Sportaccommodaties die momenteel door gemeenten worden beheerd, zullen aan andere partijen overgedragen moeten worden of verdwijnen als de grond een andere bestemming krijgt (bijv. woningbouw). Zwembaden zullen veel moeite hebben om financieel overeind te blijven zonder exploitatiebijdrage. Verenigingen die – direct of indirect – subsidie krijgen, zullen gedwongen worden de (contributie)prijzen te verhogen, een deel van de leden zien vertrekken en (daardoor) mogelijk omvallen. De jaarlijkse kosten voor commercieel sportaanbod zijn ruim drie keer zo hoog als voor verenigingssport.⁴⁴ Als de indirecte bijdrage van gemeenten aan verenigingen door het in rekening brengen van niet-kostendekkende huur wordt opgeteld bij de contributieprijzen, wordt het prijsniveau van georganiseerde sport vergelijkbaar met commerciële sporten.⁴⁵

Naar verwachting zullen vooral jongeren – als grote klant van verenigingssport – en huishoudens met een laag inkomen de dupe worden van het wegvallen van lokaal sportbeleid. Die laatste groep heeft een kleinere buffer en is minder goed in staat om prijsverhogingen op te vangen. Ook ontvangen ze in de huidige situatie van sommige gemeenten een tegemoetkoming om gratis of tegen gereduceerd tarief te sporten. Huishoudens met een hoog inkomen zullen eenvoudiger de overstap kunnen maken naar commerciële sport. Volwassenen zijn in de praktijk minder afhankelijk van de openstelling van sportaccommodaties (dan jongeren)⁴⁶ en maken eerder de overstap naar ongeorganiseerde sport (zoals fietsen en hardlopen) en thuis sporten. Over het geheel bezien verwacht men in de sportbranche dat een afname van de sportdeelname onvermijdelijk is als verenigingssport duurder wordt.⁴⁷

Gedurende de corona-maatregelen hebben we kunnen observeren wat er gebeurt als er (tijdelijk) een substantieel deel van het sportaanbod wegvalt. In de extreme vorm dan, want tijdens lockdowns zijn alle sportaanbieders (ook commerciële) geraakt. Op verschillende momenten tijdens de pandemie zijn er gedwongen sluitingen of beperkingen voor sportlocaties geweest, met invloed op het sport- en bewegedrag van burgers. Het beeld uit verschillende onderzoeken is dat de coronamaatregelen een beperkte invloed hadden op de *hoeveelheid* sport en bewegen en vooral de *manier* van sport en

⁴⁴ Brancherapport Sport 2019 (KPMG, 2019).

⁴⁵ Brancherapport Sport 2019 (KPMG, 2019).

⁴⁶ Monitor Sport en Corona IV (Mulier Instituut, 2021).

⁴⁷ De prijzen van sport (NLsportraad, 2020).

bewegen beïnvloedden: meer buiten en meer ongeorganiseerd dan voorheen.⁴⁸ Een groot deel van de Nederlanders is vanwege coronamaatregelen nieuwe of andere vormen van sport gaan doen, deels blijvend. Meer mensen deden (en doen) aan fietsen, hardlopen, fitness en yoga. Met name tijdens perioden van beperkingen nam het sporten bij een vereniging of commerciële sportaanbieder af en in ongeorganiseerd verband toe. Na versoepelingen “herstelde” dit voor een deel weer.⁴⁹

Overigens maakt niet elk onderzoek even duidelijk onderscheid tussen sporten enerzijds en bewegen anderzijds. In een recente modelleringsstudie heeft het RIVM drie beleidsrelevante scenario's onderzocht, die een verandering laten zien in het percentage volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen.⁵⁰ Een van de scenario's gaat over het wegvallen van sportactiviteiten. Dit scenario is bedoeld om inzicht te geven in het aandeel van sport binnen bewegen als geheel. Op basis van niet-sportactiviteiten voldeed in het jaar 2019 nog maar 37% van de volwassenen aan de beweegrichtlijnen (ten opzichte van de 49% mét sport). Dat zou dus een aanzienlijke terugval betekenen. Waarbij de kanttekening gemaakt moet worden dat als sport daadwerkelijk weg zou vallen, men dit waarschijnlijk deels zal compenseren met vervangende beweegactiviteiten.⁵¹ Maar dat er een directe relatie is tussen sportdeelname en het voldoen aan de beweegrichtlijnen, is duidelijk.

Verder waren er tijdens de coronamaatregelen verschillen waarneembaar tussen doelgroepen. Vooral laagopgeleiden en lage-inkomensgroepen zijn minder gaan sporten en bewegen. Dit herstelde wel deels na versoepelingen, maar nog niet volledig. Vooral de sportdeelname onder laagopgeleiden en lage-inkomensgroepen verbeterde na versoepelingen in de sportsector, wat een indicatie is dat zij hier het meest van profiteerden.⁵² In zijn proefschrift behandelt De Boer (2022) de effecten van COVID-19 op sociaaleconomische verschillen in beweeggedrag in 2020. Hij concludeert dat de (reeds bestaande) verschillen in beweeggedrag tussen lage en hoge SES-groepen flink toenamen door de pandemie en de getroffen maatregelen. Dit verschil bestond voor een deel ook nog in de periode waarin restricties werden opgeheven, wat duidt op een blijvend verschil en de urgentie aantoont om bewegen maar ook sportdeelname aan te moedigen bij (vooral) mensen in de lage SES-groepen.⁵³ Juist bij die groep zijn de zorgkosten al relatief hoog en de kwaliteit van leven laag, waardoor een terugval in bewegen extra veel schade kan aanbrengen.

Kortom, in algemene zin kunnen we iets zeggen over de samenhang tussen het lokale sportbeleid, de staat van het sportaanbod en toegankelijkheid van sport, de impact op sport- en beweeggedrag en uiteindelijk de maatschappelijke waarde die dit oplevert. Daarmee is er nog geen relatie gelegd tussen de kosten en opbrengsten in het SROI-model, maar presenteren we wel een alternatieve denkklijn om deze relatie te analyseren. Gebaseerd op een theoretisch-economisch denkkader en inzichten uit de praktijk. In de hypothetische situatie dat het (lokaal) sportbeleid volledig zou verdwijnen, valt onder andere te verwachten dat er een vershraling van het sportaanbod optreedt, de diversiteit aan sporten afneemt, toegankelijkheid van sport voor vooral jongeren en kwetsbaren daalt, meer mensen zich bij

⁴⁸ Monitor Sport en Corona IV (Mulier Instituut, 2021). Er zijn meerdere studies geschreven over de impact van corona op ons sport- en beweeggedrag. We sluiten hier vooral aan bij Monitor Sport en Corona, omdat deze een goed overzicht geeft.

⁴⁹ Monitor Sport en Corona IV (Mulier Instituut, 2021).

⁵⁰ Impact van scenario's voor sport en bewegen op gezondheid en zorgkosten (RIVM, 2022).

⁵¹ Tijdens de corona-pandemie zijn mensen bijvoorbeeld aanzienlijk meer gaan klussen en tuinieren. Maar de vraag is of dat samenhangt met beperkingen die toen golden voor de sportsector, of met andere maatregelen (waardoor mensen meer aan huis gebonden waren).

⁵² Monitor Sport en Corona IV (Mulier Instituut, 2021).

⁵³ Sport as a medicine for health and health inequalities (W. de Boer, 2022).

een commerciële sportaanbieder aanmelden en met name volwassenen meer individuele vormen van sport en bewegen gaan beoefenen.

Voor de SROI zou deze gedachteoefening betekenen dat (i) er een verschuiving van kosten optreedt – minder publieke middelen in de sport, meer bestedingen van inwoners aan commercieel aanbod en sportbenodigdheden, (ii) de sport- en beweegdeelname daalt onder specifieke doelgroepen, en (iii) de sociale kant van sport en bewegen in omvang afneemt, door een verschuiving van georganiseerde sport naar meer individuele sportbeoefening. Per saldo lijkt het gevolg van deze drie effecten voor de SROI negatief.

Bijlage 1: geraadpleegde personen

Voor deze actualisatie van de SROI hebben we de volgende deskundigen gesproken dan wel feedback van hen ontvangen:

- Andries Kuipers (CBS)
- Hugo van der Poel (Mulier Instituut)
- Niels Peters (BCI Global)
- Wanda Wendel-Vos (RIVM)
- Wimar Bolhuis (Ecorys)

Ook hebben we tijdens het onderzoek drie bijeenkomsten gehouden met diverse samenstellingen van gemeenten. De deelnemers aan deze sessies waren:

- Corniel Groenen / Mariëlle van Houtum (Den Bosch)
- Dennis Winne (Middelburg)
- Dinie Kolk (Harderwijk)
- Erwin Schipper (Putten)
- Ferdy Nugteren (Noordwijk)
- Hans Slender (Groningen)
- Ivo Reuvers (Heerlen)
- Jur Elzinga (Hilversum)
- Lisa Borst (Enschede)
- Mari Rovers (Meierijstad)
- Mark van der Voort (Vlaardingen)
- Mirjam Wallien (Breda)
- René Joustra (Nieuwegein)

Bijlage 2: keuzes toerekening gemeenten

Kosten

Voor enkele gemeenten ontbraken CBS IV3 gegevens in de publicatie 2020. In die gevallen hebben we de gegevens uit 2019 gebruikt.

Behalve de CBS IV3 gegevens over gemeentelijke uitgaven aan sport en bewegen, zijn de kosten in het SROI-model op een hoger geografisch niveau beschikbaar. Daarom zijn er rekenregels nodig om ze aan Nederlandse gemeenten toe te rekenen. We gebruiken telkens drie algemene verdeelsleutels, die we op bijna alle kostencategorieën toepassen:

- Een verdeling op basis van het *aantal inwoners* in een gemeente ten opzichte van Nederland.⁵⁴
- Een verdeling op basis van het *aantal sportende inwoners* (norm wekelijks sporten) in een gemeente ten opzichte van Nederland.⁵⁵
- Een verdeling op basis van het *aantal verenigingsleden* (KISS gegevens) in een gemeente ten opzichte van Nederland.⁵⁶

Kostencategorie	Verdeelsleutel
Bijdrage ministerie van VWS	Aantal inwoners
Verenigingen en sportbonden	Aantal verenigingsleden
Commerciële sportaanbieders	Aantal sportende inwoners
Zwembaden	Aantal inwoners
Sportbenodigdheden	Aantal sportende inwoners
Vrijwilligerswerk	Aantal verenigingsleden

Eén kostencategorie is op een andere manier aan gemeenten toegerekend: voor bewegingsonderwijs hebben we het aantal leerlingen (regulier en speciaal onderwijs) genomen.

Opbrengsten

Voor berekening van de opbrengsten per gemeente gebruiken we data uit de Gezondheidsmonitor van 2020. Helaas ontbreken in de 2020-meting gegevens voor de GGD-regio Utrecht (behalve de gemeente Utrecht zelf). Voor deze gemeenten, en voor enkele Waddeneilanden waarvan ook de gegevens missen, gebruiken we als benadering de bewerkingen door het RIVM op basis van de 'SMAP-methodiek'. Met deze methodiek zijn voor alle gemeenten op wijk- en buurniveau schattingen gemaakt op basis van leefstijlkenmerken.⁵⁷ Die schattingen blijken in de praktijk vrij secuur.

⁵⁴ Beschikbaar via CBS Statline

⁵⁵ Beschikbaar via www.sportenbewegenincijfers.nl

⁵⁶ Beschikbaar via www.sportenbewegenincijfers.nl

⁵⁷ <https://www.rivm.nl/media/smap/opendata.html>

In de Gezondheidsmonitor 2020 zitten geen gegevens over de leeftijdsgroep t/m 18 jaar. Als een benadering hanteren we de aanname dat in iedere gemeente (en in heel Nederland) het percentage jongeren dat voldoet aan de beweegrichtlijnen 0,7% lager ligt dan het totaal van de gemeente (en Nederland). Die 0,7% is het gemiddelde verschil dat volgt uit de Leefstijlmonitor. We passen dit toe op de Gezondheidsmonitor-data.

Radboud Koning

+31 6 1493 8983
radboud.koning@rebelgroup.com

Paul Hover

+31 6 4467 8804
p.hover@mulierinstituut.nl

Enno Gerdes

+31 6 3449 1864
enno.gerdes@rebelgroup.com

Peter van Eldert

+31 6 2963 7621
p.vaneldert@mulierinstituut.nl

Wijnhaven 23
3011 WH Rotterdam
Nederland
+31 10 275 59 95

info@rebelgroup.com
www.rebelgroup.com